

TRAGOM OSTAVŠTINE MATIJE MURKA

U drugoj knjizi našegaodišnjaka (1963) objavljen je članak profesora Vladimira Murka o sudbini književne ostavštine njegova oca pok. Matije Murka i njegovih fonografskih snimaka srpskohrvatskih epskih pjesama. Prikazao je uz ostalo, prema podacima kojima je tada raspolagao, stanje Murkovih snimaka i zapisa naše epske poezije koji se čuvaju u Pragu i Beču. Ustanovio je da Murkovi snimci iz god. 1912. i 1913 (pohranjeni u Phonogramm-Archivu Akademije znanosti u Beču) obuhvaćaju ukupno 82 ploče, a da su snimci iz god. 1930—1932, koji se čuvaju u Pragu, obuhvaćali prije propadanja jednog dijela te građe ukupno 349 valjaka. Iznio je i podatke o oštećenjima kojima je taj dragocjeni materijal, bečki kao i praški, bio izrgavan u toku godina i ratnih pustošenja (požari, prenošenje u druge gradove, oštećenja zbog slabe trajnosti i tehničke nezaštićenosti snimaka itd.).

Završio je svoj članak preporukom neka koja jugoslavenska ustanova pokuša u Pragu »utvrditi mogućnost ustupanja tih valjaka Jugoslaviji radi eventualnog proučavanja i objavljivanja«, a naglasio je i potrebu proučavanja i eventualnog objavljivanja Murkovih terenskih bilježnica, koje prema njegovim navodima obuhvaćaju 3.418 strana te, uz podatke o pjevačima, sadrže i tekstove snimljenih pjesama i njihove varijante.

Murkov članak nije ostao bez odjeka. Ljeti god. 1965. bila sam gost Instituta za etnografiju i folkloristiku Čehoslovačke akademije znanosti u Pragu. Osim dogovora o nekim zajedničkim terenskim istraživanjima tog instituta i našeg Instituta za narodnu umjetnost, glavni je moj zadatak bio da ispitam u Pragu stanje Murkove ostavštine i poduzmem korake koji će olakšati njezinu znanstvenu upotrebu i valorizaciju.

Jedan dio ostavštine našla sam u Pragu u »Literarnom arhivu Památníku písemnictví«. Od građe koja se odnosi na našu narodnu epiku, ondje se čuva rukopisni češki original Murkova djela »Tragom srpsko-hrvatske narodne epike« (koji na češkom jeziku nije objavljen). Uz to sam u kutiji I L 35 u fasciklu »Vědecké cesty, Narodna poezija, izrezki 1932« našla oko stotinjak listova Murkovih terenskih bilježaka — pisanih teško čitljivo, ponajviše skraćenicama. Koliko sam površnim pregledom mogla utvrditi, te su bilješke uglavnom iskorištene u Murkovoj knjizi »Tragom...«. Na istome mjestu čuva se i fascikl s etnografskim crtežima i fotografijama, te rukopisi nekih Murkovih članaka. Ostali materijal nije za nas od interesa. Fonografski snimci i putne bilježnice Murkove nisu se ondje nalazili.

Budući da je prije mog dolaska u Prag bio ukinut nekadašnji Slavonski institut (Slovanský ústav), gdje su se prije čuvali Murkovi terenski snimci i zapisi, nisam uspjela za svoga kratkog boravka u Pragu ući u trag tome materijalu. Razgovarala sam s drom Miroslavom Laiskeom i drom Rudolfom Lužikom, koji su obojica bili lični sekretari Matije Murka za njegova života, i dobila od njih vrijednih informacija o Murkovoj građi, na čemu im ovom zgodom najljepše zahvaljujem. Osim toga, što je najvažnije, službeno sam ugovorila s Institutom za etnografiju i folkloristiku da će oni poraditi na tome da se što hitnije utvrdi mjesto gdje se čuva ta ostavština, kao i mogućnosti njezine naučne upotrebe u Jugoslaviji. I zaista, u roku od svega nekoliko mjeseci naš je institut dobio obavijest od direktora praškog Instituta za etnografije i folklor dra Jaromira Jecha i od naučne suradnice dr Ive Heroldove da je preostali dio Murkove ostavštine pronađen, a uskoro zatim i da je poklonjen Jugoslavenskoj ambasadi u Pragu. Tako je ovim plemenitim čehoslovačkim činom naša kultura i naša znanost obogaćena vrijednom dokumentacijom iz svoje kulturne baštine.

Ambasada SFRJ u Pragu uputila je taj Murkov materijal Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, i danas se on nalazi u Arhivu Jugoslavenske akademije u Zagrebu. Evo glavnih podataka o predaji građe: Predsjedništvo Čehoslovačke akademije znanosti poklanja 14. prosinca 1965. Jugoslavenskoj ambasadi u Pragu Murkovu građu zajedno s poveljom o predaji (povelja sadrži i sažet popis predane građe, a priključena je cjelokupnome materijalu). Ambasada upućuje građu Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu (18. III 1966), a Uprava Akademije predaje je svom Arhivu 20. V.

U toku tiskanja ovog sveska, na moju molbu, otvorena je u Arhivu JAZU prispjela pošiljka, tako da sam je za jedno prijepodne uspjela letimično pregledati (detajniji pregled do sada mi, na žalost, nije još bio moguć). Držim da će informacija o sadržaju te prispjele pošiljke, koju su jugoslavenski folkloristi toliko željeli i jedva smjeli vjerovati da će se ona jednom naći u nas, biti od interesa za istraživače, makar i u vrlo općenitom i sažetom obliku, pa je sada tako i iznosim.

Pošiljka sadrži slijedeći materijal: 1. fotografije i negative (staklene ploče i filmove) s Murkovih putovanja god. 1930—32, a uz to i zapisnike koji se odnose na te snimke; 2. sedam kutija sa snimljenim valjcima s putovanjâ god. 1930—32; 3. Murkove putne bilježnice s tih putovanja; 4. fonografski aparat.

Fotografije su mnogobrojne i veoma vrijedne; trebat će naknadno ustanoviti koje su od njih već objavljene u knjizi »Tragom...«.

Ukupan broj snimljenih valjaka iznosi 138. Na većini valjaka napisane su kratke legende o snimcima. Premda se od prvotnih 349 valjaka njihov sadašnji broj smanjio za više od dvjesta i premda je za sada još otvoreno pitanje koliki je dio tih prispjelih valjaka ostao tehnički upotrebljiv, oni predstavljaju ipak veliku dragocjenost za našu znanost. Fonograf je, na žalost, oštećen. Bit će potrebno da Arhiv JAZU što hitnije dade popraviti taj aparat, tako da se snimci mogu preslušati te oni koji su ostali razgovijetni presnimiti na magnetofonske vrpce. (Ukoliko bi pri tom bila potrebna pomoć Instituta za narodnu umjetnost, Institut će učiniti sve što je u njegovoj mogućnosti.) Napominjem i to da snimljene pjesme ponajviše nisu potpune, što je poznato iz Murkove knjige »Spomini« (Ljubljana 1951), gdje on o snimcima s tih svojih posljednjih putovanja kaže: »U pravilu sam snimao 30—40 početnih stihova, a samo neke pjesme snimljene su u većem opsegu ili i cijele« (str. 242). Kada se snimci dešifriraju, vidjet će se jasnije u kojem opsegu i na koji način bi ih trebalo učiniti pristupačnima široj stručnoj javnosti.

Putnih bilježnica ima ukupno 22 komada formata male osmine. One sadrže Murkove informacije o pjevačima i kazivačima, kao i ostala Murkova terenska zapažanja vezana uz njegovo prikupljanje hrvatskosrpske narodne epike. Te su bilješke poslužile kao osnova za knjigu »Tragom...«. Vrlo je vjerojatno da svi podaci iz tih bilježnica nisu uključeni u knjigu, pa bi bilo vrijedno truda da se one prouče s toga aspekta. Bilježnice sadrže i tekstove pjesama, ali u malom broju, a i to nekoliko pjesama objavljeno je već pretežnim dijelom u dodatku knjizi »Tragom...«. S toga gledišta, tj. zbog pomanjkanja tekstova pjesama, utoliko više što snimci pjesama — kako vidjesmo — nisu potpuni, predstavlja Murkova građa stanovito razočaranje. Da li zapisi tih pjesama možda još uvijek postoje na kojem drugome mjestu, za sada je nepoznato.

Istoga ljeta god. 1965, prilikom svoga privatnog boravka u Beču, posjetila sam tamošnji Phonogramm-Archiv Akademije znanosti da razgledam dio Murkove ostavštine koji se ondje čuva (snimci s putovanjâ god. 1912. i 1913). Uprava Arhiva stavila mi je sav materijal ljubazno na raspolaganje. Snimci su zaista, kako se već navodi u članku V. Murka, bili u ratu propali zajedno sa svim ostalim snimcima Phonogramm-Archiva, ali su sačuvane metalne negativ-ploče. Snimci se s tih ploča ne mogu neposredno slušati, no sada je u toku neki prilično složen a i skup tehnički postupak koji će omogućiti da se ti negativni upotrijebe i da se snimci prenesu na magnetofonske vrpce. Tada će, uz ostale stare snimke Phonogramm-Archiva, i Murkov materijal postati ponovo pristupačnim (ukoliko snimci nisu već otprije odviše oštećeni).

Nisam, dakle, mogla slušati njegove snimke, ali sam pregledala pisane podatke o pjesmama. Oni su navedeni za svaku pjesmu pojedinačno, u rukopisnom Protokolu Phonogramm-Archiva. Uz iscrpne podatke o zapisima, sadrži Protokol i tekstove svih pjesama, ponovljene po više puta (prema diktatu, prema pjevanju, prema pjevanju za probno snimanje i sl.). No, na žalost, i tu je velika praznina: tekstovi su zapisani u onom opsegu u kojemu su i snimljeni, najviše do 25 stihova jedne pjesme, a vrlo često i manje, oko 10 stihova. Budući da su u pitanju dugačke epske pjesme, ne preostaje drugo nego da se veoma žali za glavnim dijelovima pjesama koji su ostali nezabilježeni ili bar nesačuvani.

(Koristim se ovom prilikom da sasvim kratko spomenem i ostalu obilatu i vrlo vrijednu našu građu sačuvanu u Bečkom Phonogramm-Archivu. To su snimci

naših narodnih pjesama, dijelom i pripovijedaka, pa i nekih običaja što su ih snimali M. Rešetar, J. Široki, B. Širola, M. Gavazzi, V. Zganec i drugi. Tekstovi i melodije pjesama pretežnim su dijelom u Protokolu dešifrirani (budući da su u pitanju ponajviše lirske pjesme, tekstovi su često potpuni). Dio tih snimaka u međuvremenu je objavljen u različitim publikacijama, no dosta toga nije do danas objavljeno. Kao posebnu vrijednost za nas spominjem snimke i zapise F. Pospíšila prikupljene u Moravskoj, velikim dijelom među tamošnjim Hrvatima. Sažeti podaci o snimcima navode se u publikaciji: Katalog I der Platten 1—2000 des Phonogramm-Archives der Akademie der Wissenschaften in Wien, herausgegeben von Dr. Sigmund Exner, Wien 1922.)

Maja Bošković-Stulli

IZ DJELATNOSTI INSTITUTA ZA NARODNU UMJETNOST U GODINI 1965.

Kompleksno proučavanje folkloru južne i srednje Dalmacije nastavljeno je i protekle godine. Sedam institutskih suradnika boravilo je ukupno 125 dana na dalmatinskim otocima (Mljet, Šipan, Vis, Korčula i Hvar — gdje su djelomice već i prije radili). Prikupili su magnetofonskim snimanjem i bilježenjem 300 narodnih pjesama (od toga 180 snimaka pjevanih pjesama), 288 pripovijedaka, predaja i anegdota (od toga 166 snimaka), građu o narodnim običajima (oko 245 potpunih opisa i dopunskih fragmenata), 25 igara, 61 zapis plesa i 14 prikaza plesnih običaja, 40 poslovice, 143 crteža i 150 fotografija.

Na području Sinjske krajine vršilo je istraživanja također sedam institutskih stručnjaka u toku 73 dana. (Taj je rad bio dijelom omogućen materijalnom pomoću Općine Sinj.) Prikupili su oko 350 pjesama (od toga 225 snimaka pjevanih pjesama), 24 snimka instrumentalne narodne muzike, 192 pripovijetke i predaje (od toga 163 snimka), 117 opisa narodnih običaja i dopunskih fragmenata, 15 primjera dramskih igara, 10 zapisa plesova i 7 prikaza plesnih običaja, 60 poslovice i izreka, 80 fotografija i 26 crteža.

Sva se prikupljena građa prepisuje, transkribira i stručno razvrstava.

U okolici Daruvara i Bjelovara, u selima u kojima u neposrednom susjedstvu živi češko, hrvatsko i srpsko stanovništvo, boravili su desetak dana jedan suradnik Instituta za narodnu umjetnost i suradnica Instituta za etnografiju i folkloristiku Čehoslovačke akademije znanosti iz Praga, koji su obavili početna istraživanja i prikupljanje građe kao uvod u višegodišnji zajednički rad obih institucija na tom području.

Uz to su izvršena i ova pojedinačna kraća terenska ispitivanja: sela Otok i Nijemci u Slavoniji (pokladni običaji, 7 dana); selo Lomnica u Turopolju (svadbeni običaji, snimanje pjesama, 4 dana); Stubičke Toplice (svadbeni običaji, 3 dana); hrvatsko selo Devinska Nova Ves u Slovačkoj (1 dan); povremena snimanja i bilježenja u gradu Zagrebu i dr.

U nastavku pripremanja indeksa tipova hrvatskosrpskih narodnih pripovijedaka izvršeno je provjeravanje bibliografskih navoda u svim do sada ekscerptiranim tekstovima i utvrđeno je koja građa do sada nedostaje. Dopunskom obradom ekscerptirani su tekstovi pripovijedaka sa 1.000 štampanih strana iz periodičkih izdanja. Iz deset rukopisnih zbirki Odbora za narodni život i običaje prepisane su narodne pripovijetke za potrebe indeksa.

Od višegodišnjih studijskih radova pojedinih suradnika Instituta nastavljeno je pripremanje kritičnog izdanja zbirke suvremenih zapisa narodnih pjesama iz Dalmacije (O. Delorko), kao i rad na monografiji Razvoj i oblici glagoljaškog pjevanja u sjevernoj Dalmaciji (J. Bezić). Obavljen je dio daljnje razrade i dopune monografije I. Ivančana Narodni običaji korčulanskih kumpanija (koja je pod naslovom Podrijetlo i veze korčulanskih kumpanija obranjena kao doktorska disertacija). Dovođena je zbirka N. Bonifačića Rožina Zagreb u narodnom stvaralaštvu. Napisane su ove rasprave: Umjetnička doživljajna snaga našeg puka mjerena poezijom koju je on stvorio (O. Delorko); Dramske igre na svadbi u zagrebačkim selima (N. Bonifačić); Neki elementi alpskog plesanja u Hrvatskoj (I. Ivančan); Regionalne razlike među narodnim pripovijetkama (M. Bošković-Stulli); Grimmov zapis Vukove Pepeljuge (M. Bošković-Stulli); Uz diskusiju o katalogizaciji narodnih predaja (M. Bošković-Stulli); Uvodne napomene za disku-